

Andrej Rahten

**Slovenska ljudska stranka v dunajskem parlamentu**

Slovenska parlamentarna politika v Habsburški monarhiji 1897-1914

Založba Paneuropa, 2001, 156 str. (961-90937-0-4)

Branje Rahtenove knjige z naslovom Slovenska ljudska stranka v dunajskem parlamentu ni poučno zgolj z vidika, ki je predstavljen že v naslovu. Ne predstavlja torej le delovanja Slovenske ljudske stranke od preloma 19. st. do prve svetovne vojne, ampak bralca uvaja v pisane družbenopolitične razmere svetovnonazorsko-političnih in narodnih bojev v habsburški monarhiji. Delo je aktualno tudi v primerjalni perspektivi. Predstavljene družbenopolitične razmere v monarhiji, kot jih opisuje avtor, namreč nedvomno spominjajo na razmere v drugi (bivši) Jugoslaviji, zlasti v drugi polovici 80. let prejšnjega stoletja. Tako monarhija kot tudi bivša SFRJ sta predstavljali večetnični državi, v katerih je prišlo do delitev na nacionalni osnovi. Dogodki na 14. kongresu Komunistične partije Jugoslavije, ki dejansko pomeni njen razpad, so bili najboljši kazalec omenjenega stanja. Drugo skupno značilnost in hkrati vzrok za razpad omenjenih držav je moč iskati v "legitimizacijskem vakuumu". Tretja značilnost, ki jo opisuje Rahten, je nesorazmerje v ekonomski razvitosti, kar je bil tudi eden od temeljev nestabilnosti v SFRJ. Nenazadnje pa v obeh primerih mednarodne politične razmere botrujejo razpadu obeh držav. V okviru slednjega jasnejše povezave niso možne - na splošno lahko rečemo le, da prehod iz 18. st. v 19. st. že nakazuje na spremembe "starega sveta" (prvo svetovno vojno), druga polovica 80. let prejšnjega stoletja pa na skorajšnji razpad komunističnega oziroma bipolarne delitve sveta.

Avtor nadaljuje s kronološko in jezikovno jasnim pregledom delovanja Katoliške narodne stranke ("klerikalcev"), kar je najtesneje povezano s političnim udejstvovanjem Narodne napredne stranke ("liberalcev"). V takšni bipolarni strankarski areni

poteka boj za politično prevlado na dveh točkah: narodnostnem vprašanju in vprašanju vpeljave splošne in enake volilne pravice. Kljub temu, da je zahteve po demokrati-zaciji (po uvedbi splošne in enake volilne pravice) moč razumeti tudi ali celo zlasti kot pragmatično stališče KNS, s katerim bi "klerikalci" pridobili politično prevlado nad "liberalci", je zgodovinsko gledano prispevek KNS v tej smeri izredno pomemben. Po drugi strani pa je iz Rahtenovih besed mogoče izluščiti določeno mero naivnosti KNS v reševanju narodnega oziroma narodnih vprašanj v monarhiji: vzpon nacionalizmov v Avstro-Ogrski naj bi po mnenju avtorja brzdala katoliška identiteta monarhije. Vendar pa monarhija ni bila versko (katoliško) homogena, saj je na Ogrskem pomemben delež protestantov in manjši delež pravoslavcev. Poleg tega je čas pokazal, da predstavlja jezik v evropskem kontekstu 18. oziroma 19. stoletja temeljni kamen oblikovanja narodne identitete, ki prevladuje nad verskimi elementi.

V naslednjem poglavju avtor živopisno oriše parlamentarno in izvenparlamentarno sklepanje koalicij, ki delujejo prej na narodni kot na svetovnonazorski osnovi. Ob prelomu stoletja je tako prišlo do prehoda od panslovanskega povezovanja znotraj monarhije (t.i. "železni obroč") k južnoslovanskem povezovanju - navezovanje KNS na Hrvaško stranko prava in s tem povezano priznavanje hrvaškega državnega prava. Zametkov oblikovanja trialistične ideje ne ogroža niti "kranjski prepir" - kot ga poimenuje Rahten - po letu 1900, utemeljen na svetovnonazorski delitvi med "liberalci" in "klerikalci". Oboji se zavzemajo za tesno povezovanje s svojimi "južnoslovanskimi brati" znotraj Avstro-Ogrske. Svetonazorski boji med obema taboroma v državnem zboru prerastejo narodne okvire in se udejanjajo v obliki nesoglasij pri oblikovanju južnoslovanskega poslanskega kluba. Po drugi strani pa pridobijo poleg omenjene dimenzije tudi nacionalno, kar kažejo nasprotja med hrvaškimi pravaši in poslanecema srbske narodnosti.

Delo z želeno in prav tako potrebno zgodovinsko nevtralnostjo razkriva zakulisje medetnične "realpolitik" v Avstro-ogrski

monarhiji. Avtor nazorno oriše politiko kot splet ideologije in interesov na več ravneh, tj. kot "multilevel game", v kateri igra SLS po volilni reformi 1907 glavno vlogo. Slovenska ljudska stranka, prej imenovana Katoliška narodna stranka, tako postane v Avstro-ogrskem večetničnem kotlu, v katerem vrejo nacionalna vprašanja, glavni predstavnik oziroma zagovornik interesov slovenskega naroda. Od tu verjetno tudi Rahtenov interes za preučevanje njene vloge in delovanja, zlasti v luči prihajajočih dogodkov - aneksijske krize in oblikovanja trialistične ideje.

Slednja dogodka predstavljata neke vrste prelomnico v delovanju stranke. Skladno z zapletenim "duhom časa", v katerem prihaja do nesoglasij in odkritih konfliktov med Habsburško monarhijo in Kraljevino Srbijo, se strankin kader najde v razcepu med dvema državama: lojalnostjo Avstro-Ogrski in srbofilsko držo. Razcep se v določenem trenutku in do določene mere personalizira v odnosu Šušteršič (zagovornik monarhije) - Krek. Avtor razlaga spor kot mešanico osebnih zamer in načelnih nesoglasij glede strankine politične orientacije. Pomembnost delitev znotraj stranke je po našem mnenju moč dojeti tudi ob upoštevanju bodočih kadrovskih rešitev: "zmaga" Janeza Evangelista Kreka namreč ustoliči na strankinem vrhu Antona Korošca in pod njegovim vodstvom stranka tudi pričaka prvo svetovno vojno.

Iz Rahtenovega dela je jasno razviden prehod od delitev med "klerikalci" in "liberalci" k delitvam znotraj Slovenske ljudske stranke, kar nas na neki način spominja na dogodke okoli razcepa med SLS+SKD ter NSI v drugi polovici 90. let prejšnjega stoletja. Kot že rečeno, aktualnost dela lahko iščemo v primerjalni zgodovinski perspektivi: v času, ki ga pogosto označujemo kot "deset let potem" in za katerega še vedno iščemo interpretacije dogodkov. Obenem pa je Rahtenova knjiga prav tako prispevek za prihodnost. Na knjižne police prihaja v času, ko se bliža vstop Slovenije v evroatlantske integracije; v tem času se in se bodo sprožale razprave o ohranjanju prvin slovenske kulture oziroma identitete. Prihaja torej čas, ko bo lastno kulturno samozavedanje celo pomembnejše kot je danes. Zato

je vsako poznavanje narodove zgodovine bistvenega pomena za ohranjanje narodove identitete, zlasti delo v obliki, ki nam jo predstavlja Andrej Rahten - v formi resnega zgodovinskega dela, utemeljenega na primarnih virih iz slovenskih, hrvaških in avstrijskih arhivov.

*Boštjan ŠAVER*

Norbert Elias

### **O procesu civiliziranja - Sociogenetske in psihogenetske raziskave**

Založba \*cf., Ljubljana, prvi zvezek 2000, 375 str., 4.320 SIT (ISBN 961-6271-21-0), drugi zvezek 2001, 440 str., 4.320 SIT (ISBN 961-6271-42-3)

Elias v pričujočem delu analizira predvsem zgodovino formiranja moderne družbe, družbene interakcije in konstrukcijo družbenih identitet, pri tem pa že v samem uvodu latentno problematizira različne aspekte nemške, ameriške, francoske in britanske sociologije. Njegov pristop je obarvan z različnimi teoretskimi področji v družboslovju, ki so plod neposrednega ali posrednega vpliva sociologov, kot so Auguste Comte, Karl Mannheim, Karl Marx, Georg Simmel in Max Weber. Norberta Elias je vsekakor zaznamovalo obdobje, ko je med obema vojnama deloval v slovitnem nemškem univerzitetnem mestu Heidelbergu, ki je v dvajsetih letih veljalo za meko sociologov. Spoprijateljil se je s Karlom Mannheimom in postal njegov neuradni asistent. Po nacističnem odstranjevanju levo usmerjenih intelektualcev in antisemitistični gonji, je nekaj časa prebil v Parizu, potem pa je v angleški prestolnici med leti 1935 in 1938 spisal obsežno knjigo v dveh delih z naslovom O procesu civiliziranja. V recenzijo jo je poslal tako Sigmundu Freudu, Walterju Benjaminu kot Thomasu Mannu, vendar ni pri nobenem vzbudila posebne pozornosti. Velika želja po akademski karieri se je Eliasu uresničila šele dolgo po vojni, ko je v 57. letu starosti dobil predavateljsko, vendar ne profesorsko mesto na univerzi v Leicesteru. Skupaj s sodelavci in študenti je